

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Investidura com a Doctor "Honoris
Causa" per la Universitat de València a
Joan Veny i Clar

Laudatio

València, 25 maig de 2008

Excel.lentíssim i Magnífic sr. Rector de la Universitat de València
Autoritats
Col.legues del claustre universitari
Senyores i senyors
Amigues i amics

Voldria, en primer lloc, agrair als meus companys del departament de Filologia Catalana i de l'Institut Interuniversitari de Filologia València la deferència d'haver-me permés presentar ara i ací davant de tots vostés la figura humana, docent i investigadora del dr. Joan Veny. Realment, quan ara fa 30 anys, el dr Veny m'incitava a dedicar la memòria de llicenciatura al parlar del meu poble Agullent, no podia imaginar-me que un dia i en un acte solemne com el de hui, tindria la missió de mostrar-li el testimoni afectuós i la gratitud de tota una generació de jóvens filòlegs valencians que directament o indirecta som deixebles seus; i de destacar la seua tasca filològica continuada, immensa, exemplar i obridora de camins, que ha situat, juntament amb els seus mestres i companys de generació, la filologia catalana al cim de la Filologia Romànica.

El dr. Joan Veny, mallorquí de naixença, català de treball i valencià, d'esperit i de recerca, com ell mateix ens confessa: *"La meua relació amb la varietat valenciana és una petita història d'amor. Va començar a distància a través de mots coincidents amb el meu dialecte i va acabar amb un contacte fecund"*, és autor d'una obra extensa que el fan creditor amb tota justícia a la concessió del doctorat de la universitat de València: a hores d'ara ha publicat 22 llibres i més de 300 articles sobre tots els dialectes catalans, i ha dirigit 17 tesis doctorals, entre elles la de Roser Cabrera sobre el món mariner de Dénia i la de Jose Enrique Gargallo sobre el parlar del Racó d'Ademús, i ha estat el mestre dels dos dialectòlegs valencians més destacats, Lluís Gimeno i Jordi Colomina, És director de l'ALDC, catedràtic emèrit de la universitat de Barcelona, membre de l'IEC, PRESIDENT DEL TERMCAT I DIRECTOR ADJUNT DE LA REVISTA D'ESTUDIS ROMÀNICS, i ha estat president de l'Associació Internacional de Llengua i LITERATURA CATALANES, QUE AGRUPA MÉS DE 500 FILÒLEGS VALENCIANS.

HA REBUT MOLTÍSSIMS PREMIS, ENTRE ELS QUALS DESTAQUEM, LA CREU DE SANT JORDI DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA EL 1997, LA MEDALLA D'HONOR I GRATITUD DEL CONSELL DE MALLORCA L'ANY 2001 I EL PREMI DE LA FUNDACIÓ CATALANA PER LA RECERCA EL 2004. LA FUNDACIÓ RAMON MUNTANER DELS CENTRES D'ESTUDIS DE PARLA CATALANA HA INSTITUÏT LA BECA JOAN VENY PER A ESTUDIS DE CULTURA POPULAR, LI HAN ESTAT DEDICATS DOS HOMENATGES D'ESTUDIS, UN L'ANY 1997 I L'ALTRE EL 2002, I FINS I TOT ÉS PROFETA EN LA SEUA TERRA: EL SEU POBLE, CAMPOS, LI HA DEDICAT EL NOM D'UN COL.LEGI PÚBLIC, I L'HA NOMENAT FILL IL.LUSTRE. COM PODEN COMPROVAR, TOT PLEGAT ÉS UNA MOSTRA DE LA VALORACIÓ I L'ACCEPTACIÓ DE LAS SEUA OBRA I DE LA SEUA PERSONA PER TOTS.

LA MEUA INTERVENCIÓ LA DIVIDIRÉ EN TRES PARTS:

- A) *La significació de Joan Veny per a la filologia catalana:* Joan Veny és l'home de l'Atlas Lingüístic del Domini català, una de les obres mages i imprescindibles de la lingüística catalana de tots els temps, projecte impulsat pel seu mestre Antoni Badia i Margarit, presentat al mon científic en el Congrés Internacional

de Lingüística Romànica de Barcelona l'any 1953, al qual es va incorporar l'any 1955 acabat d'arribar de la Universitat de Lovaina, i al qual ha dedicat la seua vida. Ara després de 50 anys de dedicació, ha pogut veure editats tres volums dels 9 previstos, amb la col.laboració i codirecció de la professora Lídia Pons. L'ALDC, obra que ha elevat la nostra dialectologia al primer nivell europeu, i ha coronat Veny com un dels millors dialectòlegs romanistes com demostra el fet que siga el president des de 1999 de l'Atlas Linguistique Roman, ha permès conèixer minuciosament com en una radiografia, totes les varietats de la llengua i totes les variants escampades pel nostre territori agrupades sota un concepte. Els materials que ha anat arreplegant, juntament amb els seus col.laboradors, formen el fonament, la base i la deu més ferma dels seus treballs dialectològics, etimològics i diacrònics, i han fet que Veny haja esdevingut també un del millors etimòlegs de la Romània, al costat de Germà Colon, l'altre promotor de l'ALDC.

Veny és el creador de la dialectologia catalana moderna i el pare de tots els dialectòlegs catalans actuals, ja que tots hem estudiat amb ell, siga en classes presencials, siga a través dels dos llibres bàsics de la nostra matèria, *Els parlars catalans*: síntesi que presenta de manera breu, clarament explicades, totes les característiques dels nostres dialectes, i *Introducció a la dialectologia catalana*, on es presenten els diferents mètodes d'aproximar-nos a la dialectologia, des de la diacrònica a l'etnogràfica. En una època que la dialectologia no estava de moda enlloc ell l'ha sabut refundar donant-li noves orientacions i noves aplicacions i ha reposat al centre de la nostra lingüística la dialectologia.

Gràcies al seu contacte directe i continuat amb tots els parlars catalans s'ha amerat del seus valors, ha conegut les terres i els hòmens de tot el domini lingüístic, ha arreplegat el material de la seua boca, l'ha estudiat i s'ha enamorat dels dialectalismes, i després d'enfrontar-se a ells els ha classificat, els ha trobat sentit i explicació i ha descobert i donat a conèixer milers de formes desconegudes, centenars d'etimologies noves, dotzenes de mots arcaics testimoni d'un passat. Per a aconseguir llevar el vel a moltes solucions fosques fins a ell, s'ha dotat d'un bon aparell metodològic poat de les disciplines lingüístiques i socials més variades, i ens ha ensenyat que totes les formes que sembla que campen disperses i arbitràries amaguen un sentit dins del sistema on viuen, depenen d'un principi que les ordena. Només s'ha de trobar l'entramat semàntic i l'ambient on viuen, esbrinar les tendències fonètiques i les relacions semàntiques que han actuat sobre la forma etimològica regular i trobarem l'explicació de centenars de mots. Guiat per esta idea:

- a) S'ha auxiliat de les regles de la fonètica històrica per a explicar les diverses variants dialectals, coneixedor que els dialectes són recialles o fases de l'evolució de la llengua; ha sistematitzat les tendències esporàdiques que Coromines començà a albirar, i ens ha aportat un conjunt de tendències fonètiques noves per a resoldre un ample conjunt de formes. Per exemple amb "La centralització de /o/ àtona en català: tipus clotell - clatell", explica ordenadament més de 300 mots, que han sofert aquest canvi irregular: barumballa, llamàntol, navalla, bambolla, caramull, llagosta, calbot, eixamorar, marmolar, claveguera, tafaner, llambrígol. O amb la tendència a l'equivalència acústica B=G, nombrosa en dialectologia i antroponímia ha explicat formes com gorradura<borradura, garnatxa<vernatxa o garguller<abreüller.

Al costat de la fonètica ha tingut present sempre la semàntica per a poder explicar els canvis fonètics irregulars perquè molts canvis es justifiquen per l'etimologia popular. Diu: "l'estudiós no ha de perdre de vista el recurs a les atraccions paronímiques, metàfora, metonímia, calc, floreig verbal, l'etimologia popular, els canvis fonètics irregulars per homonimitzacions". Un exemple d'estes és l'homonimització formal, que exemplifica amb fel sobreeixida, que per la caiguda en desús del verb eixir ha estat substituïda per fel sofregida. Gràcies a la semàntica històrica ha pogut explicar també bona cosa de noms de ceps i de vins.

- b) Ha potenciat la dialectologia diacrònica que fundà Coromines amb les Vides de Sants Rosselloneses, ensenyant-nos que per a un dialectòleg no és prou arregar les formes d'un territori sinó explicar diacrònicament com s'ha creat una forma o un lexema i buscar els factors externs o interns que el conformen. Per això ha escorcollat els arxius per trobar textos bàsics com el *Regiment de Preservació de pestilència* de Jacme d'Agramont, de mitjan XIV, que ell ha publicat, i que és un dels estudis fonamentals per a la diacronia històrica catalana.
- c) Ha connectat la recerca etimològica basada en la documentació i en la lexicografia i els diccionaris amb la microdocumentació arreglada poble per poble, sabedor que els dialectes ens ofereixen dades fonamentals per explicar l'origen d'un mot, la motivació, les vicissituds per on ha passat, ja que són com les anelles perdudes que poden donar sentit a l'explicació d'una forma general, perquè coneixent les habituds articulatòries de cada dialecte es pot arribar a esclarir l'origen de mots, topònims i antropònims. Entre les aportacions més destacades tenim el descobriment de relíquies romàniques com pestriu (<ll PISTRICEM: quan va trobar este ètim particular del cat, va tindre la sensació d'haver descobert una "àmfora mil.lenària que el fang i les correnties dels segles havien soterrat al fons del mar"; o el mot CATXEL 'escopineta de gallet', un nou mossarabisme <CONCHILIYUM, , i que fins i tot aconseguix que l'IEC l'haja introduït en el seu diccionari.

Els seus estudis etimològics se centren especialment en el món natural i etnogràfic, els més desatesos en l'obra de Coromines, seguint un mètode que exposa en *Llengua i entorn natural*: "Les pàgines d'aquest llibre graviten entorn del medi natural i la seqüela lèxica que el seu coneixement genera. El seu denominador comú és la recerca etimològica, la motivació, la història d'uns mots referits a plantes, ocells, insectes i peixos. Es un camí que recorro amb plaer i passió i que em dona profundes satisfaccions personals... Es com la reconstrucció d'una estàtua mil.lenària duita a terme amb els fragments esparsos i la fantasia que supleix els trossos desapareguts. No es tracta, però, simplement de remuntar-se de la fase B a la fase A com a punt d'origen d'una paraula, sinó de resseguir, en la mesura de les possibilitats, les vicissituds, la història semàntica i fonètica de cada mot, amb l'ajut dels documents i dels dialectes, que són com documents vius".

Seguint este mètode és capaç de proposar alternatives més versemblants a les de Coromines en mots transparents com *cagamànecs i cagarnera*, en productes de dissimilacions com el peix *baila*<VARIA i no *LUPARIA, i en mots enganyosos com el *Peix petard* 'grivieta, trugeta, *Symphodus rostratus*" que no deriva de pet, com volia

Coromines sinó de pot 'llavi' (1985), sufixat amb –hard, augmentatiu, i amb una dissimilació: potart>petart 'del llavi gros' car l'allargament del musell o morro és la seua característica més destacada respecte als altres làbrids”.

e) Aquests mateixos principis etimològics els ha aplicat a la toponímia i a l'antroponímia, com es pot consultar en el llibre “Onomàstica i dialectologia, PAM, 1996,

Hui no es pot fer cap estudi en filologia catalana sense partir de les seues aportacions. Per això s'ha convertit en un dels filòlegs de referència per a tots.

B) *L'aportació al coneixement i valoració del valencià*. Joan Veny sempre ha tingut present el valencià des dels inicis de la seua obra: des de la seua tesi, *Paralelismos léxicos en los dialectos catalanes*, publicada en la RFE el 1959, a la darrera obra *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*, de finals de 2007, verdader depòsit d'ensenyaments, amb aportacions breus però novedoses. Per exemple, ens diu la seua opinió sobre la coalescència o assimilació de la vocal i davant de la palatal fricativa tipus cuxa, en valencià meridional “potser per una colonització de procedència oriental”; explica mots com Pallola ‘xarampió’ a partir del “fet, que durant la malaltia, les esclotxes de portes i finestres de la cambra es tapaven amb palla per a evitar que al llum molestés els malalts, pràctica freqüent en àrees dialectals italianes que coneixen el mateix mot.

A banda d'aquesta presència constant del valencià en la seua obra, usada per exemple, per a explicar una gran quantitat de particularitats del dialecte eivissenc, en el llibre *Aproximació al dialecte eivissenc* (entre altres, paloma, calbot, aliacrà, bac, gord, amprar, furó, dacsà, pebràs, jupetí), ha dedicat monogràficament al valencià diversos articles modèlics que tots hem après i seguit. En citaré uns quants: “El valencià meridional”, presentat el 1970 en el II Col.loqui internacional sobre el català on estudia els materials de les primeres enquestes de l'ALDC en esta zona, i en concret les petjades de la colonització mallorquina a Tàrbena; *Petges aragoneses en els dial cat meridionals* que tracta del contacte històric entre l'aragonès i el valencià, que permet explicar com a aragonesismes alguns mots que havien estat interpretats com a mossarabismes (*ganado, lligallo, borrego, mentira, lolo, sinse, llanda, gemecar*); monografies sobre noms específicament valencians que ens ha permés conèixer l'origen de les figues melenquines de Peníscola com a procedents de Màlaga o Mèlica, de les figues bordissots provinents de Burjassot, de les figues paratjals que menjaven els hòmens de paratge i de les cireres jorovines del Comtat i l'Alcoià, derivades per dissimilació de *Genoví, procedent de Gènova o de l'origen onomatopèic de merita 'fredaluga'*.

En “La repercussió filològica de l'obra de Lorenzo Palmireno en la filologia catalana”, demostra que una bona part dels pardalets que de Palmireno es trasferiren al Diccionari Torra provenen del venerables Anyés, com *capsigrany, agró, totestiu, estiverol, papafigo*, vius encara hui; i que l'han portat a demostrar que “El val antic saura ‘gralla’ no és un mot fantasma” en Jaume Roig, com deia Coromines. En efecte, saura procedeix de l'adj saur que s'aplicava a ocells com el falcó.

El dr. Veny no ha defugit d'enfrontar-se al difícil camp de vertebrar el valencià dins de la resta de la llengua, i per això ha escrit “El valencià en la proposta del català

estàndard”(95-103) que és un programa per on devem caminar tots els que volem la nostra llengua: La idea que propugna és aconseguir unitat de la llengua i identificació dels usuaris amb els models, però no uniformitat; i acaba demanant, molt oportunament, que és bo dinamitzar formes valencianes en tot l'àmbit lingüístic però també fer sentir als valencians formes generals.

I sobretot el seu llibre *Llengua històrica i llengua estàndard*, publicat a la Universitat de València, on

//a més de demostrar la vàlua dels estudis dialectològics com a punt de referència per a la codificació ortogràfica de la llengua, com a font de mots genuïns populars per a l'expressió de significats que poden substituir els barbarismes d'altres zones del domini, com a font de creativitat lèxica on poar els escriptors i com a indicatiu de les relacions entre les zones que conformen un mateix domini lingüístic//

posa en circulació el concepte de llengua històrica enfront de llengua literària i llengua estàndard per a evitar varietats de primera i de segona. Esta proposta, en paraules seues, “enriqueix el patrimoni lingüístic del català amb elements que un divorci entre llengua històrica i llengua estàndard bandejaria o afebliria, i d'altra banda s'aconsegueix una identificació dels parlants de tot el domini amb un model de llengua obert i participatiu”.

C) *La relació amb les universitats valencianes:*

Veny, docent modèlic que ha sembrat vocacions, exemple de ciència i humanitat, mestre sol.lícit i generós, ha estat sempre disposat a atendre totes les consultes que li hem fet des de les universitats valencianes, ha vingut a moltes tesis doctorals, ha participat en congressos i simposis, ha estat membre del consell assessor de la revista *Caplletra* des del seu inici, ens ha apegat o encomanat tota la seua ciència i passió per la llengua i pels dialectes, ha publicat en el Servei de Publicacions de la Universitat dos llibres, el ja citat i *Contacte i contrast de llengües i dialectes* i ha estat un dels pilars del nostre departament.

Per això perquè és de ben nascuts ser agraïts, ja l'any 2000 li dedicàrem el IV Congrés de Filologia Valenciana celebrat a la Universitat de València, amb la intervenció de 38 col.legues que després publicà l'editorial Denes, en un llibre *Estudis del valencià d'ara*, de 700 pàgines, i ara per unanimitat els professors de les tres universitats reunits en l'IIFV, el departament de Filologia Catalana de la Universitat de València i la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació hem coincidit a demanar com un acte de justícia el grau de doctor honoris causae per al dr Veny.

Ara i ací, honorant Joan Veny honorem la dialectologia i les disciplines diacròniques i a tots els seus deixebles i Mestres, i en especial als hòmens i dones, enquestadors i informadors de l'ALDC; i demanem a la comunitat universitària i a les seues autoritats que davant de la reforma dels plans d'estudi tinguen present que sense les disciplines conreades pel dr. Veny no hi ha futur per a la llengua catalana una i diversa, perquè sense elles, en una època utilitarista, la llengua perd el cor i les entranyes, s'estronda del sentiment, es fa un instrument impersonal, eixut, sense la llacor de la terra i el bategar de la vida, i sense això ni podem entendre la literatura, ni explicar l'evolució de les diverses varietats, ni mostrar la unitat de la llengua, ni retroalimentar ni reciclar les variants entre la llengua estàndard de tots i la llengua històrica de cadascú.

UNIVERSITAT ID VALÈNCIA
EL RECTOR.

Gràcies senyor rector, en nom de la Facultat de Filologia, de l'IIFV i del departament de Filologia Catalana, per acollir en el si de la universitat de València el benvolgut professor Joan Veny, per reconèixer els seus mèrits i treball intens i les seues aportacions a la disciplina, amb la més alta distinció acadèmica. L'honor que li atorgueu ens honora a tots i acosta els seus valors i principis a professors i estudiants.

Gràcies dr Veny per la dedicació a nosaltres els seus deixebles, per la lliçó de vida que ens heu donat. Esperem que a través nostre s'haja pogut transmetre una part del que ens heu ensenyat, de continguts i d'actituds cíviques i acadèmiques.

Amb l'acte de hui voldríem gratificar-vos un poc per la vida d'investigació i docència que vau triar fa molts anys, i a la vostra família, en especial a la vostra muller Estrella, dels sacrificis haguts de fer. Volem continuar amb la vostra col.laboració, guia i amistat per sempre. Moltes gràcies per tot.